

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

Втора меѓународна научна конференција "Влијанието на научно – технолошкиот развиток во областа на правото, економијата, културата, образованието и безбедноста во Република Македонија"

Скопје 30-31 октомври 2014

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ: Втора меѓународна научна конференција "Влијанието на научно — технолошкиот развиток во областа на правото, економијата, културата, образованието и безбедноста во Република Македонија"

Организатор: Институт за дигитална форензика Универзитет "Евро-Балкан" - Скопје

Уредник: Проф.д-р Сашо Гелев

Издавач: Универзитет "ЕВРО-БАЛКАН" Скопје Република Македонија www.euba.edu.mk

CIP - Каталогизација во публикација Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

001.3:330/378(497.7)(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција (2; 2014; Скопје)
Влијанието на научно-технолошкиот развиток во областа на правото, економијата, културата, образованието и безбедноста во Република Македонија: зборник на трудови / Втора меѓународна научна конференција, Скопје 30-31 октомври, 2014; [уредник Сашо Гелев]. - Скопје: Универзитет "Евро-Балкан", 2014. - 575 стр.: илустр.; 24см

Дел од трудовите на англиски јазик. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-4714-11-8

 а) Научен развиток - Општествени науки - Македонија - Собири СОВІЅЅ.МК-ID 97406218

Сите права ги задржува издавачот и авторите

Програмски одбор

- Проф. Д-р Митко Панов, Универзитет Евро Балкан Претседател
- проф. Д-р Сашо Гелев Електротехнички факултет Радовиш
 Универзитет Гоце Делчев Штип, Република Македонија копретседател
- проф. Д-р Павлина Стојанова, Универзитет Евро Балкан копретседател
- Проф. Влатко Чингоски, Електротехнички факултет Радовиш
 Универзитет Гоце Делчев Штип, Република Македонија
- Проф. Д-р Божо Крстајиќ, Електротехнички факултет Подгорица,
 Црна Гора
- Доц. д-р Роман Голубовски, Електротехнички факултет Радовиш
 Универзитет Гоце Делчев Штип, Република Македонија
- Проф. Д-р Аристотел Тентов, Факултет за електротехника и информациски технологии, Универзитет Св. Кирил и Методиј – Скопје, Република Македонија
- Доц. Д-р Марија Календар, Факултет за електротехника и информациски технологии, Универзитет Св. Кирил и Методиј – Скопје, Република Македонија
- Доц. Д- Атанас Козарев, Европски универзитет Република Македонија- Скопје
- Проф. Д-р Атанас Илиев, Факултет за електротехника и информациски технологии, Универзитет Св. Кирил и Методиј – Скопје, Република Македонија
- Проф. Д-р Тони Стојановски, Австралија
- Д-р Зоран Нарашанов, Винер осигурување, Скопје, Република Македонија
- Проф. д-р Лада Садиковиќ, Факултет за криминалистика, криминологија и безбедност, Универзитет во Сараево;
- Проф. д-р Здравко Скакавац, Факултет за правне и пословне студије, Универзитет УССЕ, Нови Сад;
- Доц. д-р Марјан Николовски, Факултет за безбедност,

- Универзитет Св. Климент Охридски, Битола, Република Македонија
- Проф. д-р Гордан Калајџиев, Правен факултет, Универзитет Св.
 Кирил и Методиј Скопје, Република Македонија
- Д-р Никола Протрка, Полициска академија, Загреб, Република
 Хрватска
- Проф. Д-р Стефан Сименов, Академија за внатрешни работи на Република Бугарија
- Доц. Д-р Оџаков Фердинанд, Министерство за одбрана на Република Македонија
- Доц. д-р Лидија Раичевиќ, Основно јавно обвинителство за борба против организиран криминал

Организацискиодбор

- ➤ Проф. д-р Сашо Гелев, претседател
- Проф. д-р Павлина Стојанова, член
- Доц. Д-р Мимоза Клековска, член
- Доц. Д-р Снежана Черепналковска-Дуковска, член
- Доц. д-р Александар Даштевски, член
- ➤ Доц. д-р Вангел Ноневски, член
- Доц. д-р Јорданка Галева, член
- М-р Игор Панев, член
- М-р Маријана Хрисафов, член
- Зорица Каевиќ, член

СОДРЖИНА

ò-р Роман Голубовски Универзитет "Гоце Делчев" - Штип	
Автоматизирање на ЕКГ дијагностика	14
д-р Роман Голубовски Универзитет "Гоце Делчев" - Штип	
Технички аспекти на автоматизација на биаксијална вибро- платформа	22
Atanas Kozarev, PhD, European University - Republic of Macedonia	
DEMOCRATIC CONTROL OVER THE SECURITY SYSTEM OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA – CURRENT SITUATIONS AND CHALLENGES.	31
	-
д-р Василија Шарац Универзитет "Гоце Делчев" - Штип	
Примена на софтверски пакети во проектирање на електрични	
инсталации.	37
д-р Василија Шарац Универзитет "Гоце Делчев" - Штип	
ПРИМЕНА НА ЛОГО КОНТРОЛЕР ВО УПРАВУВАЊЕ НА	
МАШИНА АБКАНТПРЕСА СТО-400 ОД АПСПЕКТ НА	
ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА ДОВЕРЛИВОСТА И БЕЗБЕДНОСТА НА	45
ПОГОНОТ	45
м-р Маријана Хрисфов, Универзитет "ЕВРО-БАЛКАН" - Скопје	
Новите медиуми и политичките револуции	53
м-р Татјана Уланска, м-р Даниела Коцева, Универзитет "Гоце Делчев" - Штип	
Промените во општеството како причина за семантичка екстензија	
во современиот македонски јазик	64
М-р Александра Ангеловска, Правен факултет "Јустинијан Први", Универзитет "Св. Кирил и Методиј" – Скопје	
М-р Нада Донева, Правен факултет "Јустинијан Први", Универзитет "Св. Кирил и Методиј" – Скопје	
Развојот на современите комуникациски технологии и нивното	69

влијание на проблемот на сексуална злоупотреба на деца	
Танкица Таукова, Горан Сачевски, Ѓорги Тасев, Прв. Приватен Универзитет ФОН	
Компјутерски криминал, како нова форма на криминал во Република Македонија	81
Д-р Сергеј Цветковски, Д-р Ванчо Кенков, Институт за безбедност, одбрана и мир-Филозофски факултет Универзитет "Св. Кирил и Методиј" - Скопје	
Осиромашен ураниум: добивање, карактеристики и примена	89
М-р Јасмина Мишоска	
Платежни картички како инструмент за плаќање во електронското банкарство	99
М-р Тане Димовски, Агенција за млади и спорт-Влада на РМ	
Интервјуто и наградувањето на вработените како дел од менацментот на организацијата	104
до-р Олга Кошевалиска, д-р Лазар Нанев, Универзитет "Гоце Делчев" Штип, Правен Факултет	
Информатичкиот систем на Европол.	113
No. 11.	
Кире Николовски, Универзитет "Евро-Балкан"	
Александар Петровски, Универзитет "Св. Кирил и Методиј"	
Употребата на ласерската технологија во форензиката	121
Aleksandar Nacev, MA – Directorate for Security of Classified Information,	
The Internet as a terrorist tool for recruitment and radicalization	130
The internet as a terrorist toor for recrotting and radicalization	150
д-р Олга Кошевалиска, м-р Елена Иванова, Универзитет "Гоце Делчев" Штип, Правен Факултет	
Шенгенски информациски систем и заштита на податоците во него	138
Д-р Ванчо Кенков, Д-р Сергеј Цветковски, Институт за безбедност, одбрана и мир-Филозофски факултет Универзитет "Св. Кирил и Методиј" - Скопје	
Операции поинакви од војна- облик на загрозување на безбедноста на малите земји	146

Biljana Jakimovska, Ministry of Defence	
INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FIELD OF RESCUE AND PROTECTION - PRECONDITION FOR SUCCESSFUL DEALING WITH NATURAL DISASTERS	157
Мирјана Маневска, Република Македонија	
Симбиотската поврзаност на националниот-безбедносен систем и националниот дипломатски апарат- гаранција за ефикасна заштита на националните интереси	162
д-р Ирена Андрееска, Комерцијална банка АД Скопје	
Технологијата, глобализацијата и феноменот на сиромаштија во современиот свет	170
Daniela Koteska Lozanoska, MSc and Dimitar Stojkovski UIST "St. Paul the Apostle" - Ohrid	
E-banking in the Republic of Macedonia	177
Anka Trajkovska-Petkoska, PhD, University St. Kliment Ohridski-Bitola, R. Macedonia Anita Trajkovska-Broachb), PhD, The Egg Factory, LLC., VA, USA	
Learning Agility - is this really important nowadays?	184
Илија Насов, МИТ Универзитет- Скопје Анка Трајковска Петкоска, Универзитет Св. Климент Охридски-Битола	
Од идеја до реализација – искуства од ЕУ проекти	191
Гзим Џамбази	
Новите технологии и односот на учениците кон книжевната	
уметност	197
м-р Шутова Милица, ФОН универзитет	
Начини на решавање на претходното прашање во парничната постапка	207
Borka Tushevska, PhD, Faculty of law University Goce Delcev - Stip	
ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF SEADOCS AND	218

BOLERO SYSTEMS IN ELECTRONIC TRANSFER OF BILL OF	
LADING	
Borka Tushevska, PhD, Faculty of law University Goce Delcev - Stip	
BASIC CAPITAL: COMPARATIVE ASPECTS IN EUROPEAN	
UNION AND MACEDONIAN LAW	228
м-р Зоран Златев , Факултет за информатика – Штип	
д-р Роман Голубовски, Електротехнички факултет - Радовиш	
д-р Владо Гичев , Факултет за информатика – Штип	
Универзитет "Гоце Делчев" - Штип	
Дизајн и анализа на експеримент со употреба на Labview	237
м-р Зоран Златев , Факултет за информатика – Штип	
д-р Роман Голубовски, Електротехнички факултет - Радовиш	
д-р Владо Гичев , Факултет за информатика – Штип	
Универзитет "Гоце Делчев" - Штип	
Мониторинг и процесирање на сеизмички сигнали користејки	
Labview	245
Д-р Татјана Николова Маневска	
Трендови во опкружувањето и нивното влијание во менацментот на	
човечки ресурси во Република Македонија	253
Д-р Татјана Николова Маневска	
Стратегиски системи за оценување на перформансите на	
вработените	261
-	
Изет Хусеин, Селма Биберовик, Универзитет "Евро-Балкан" – Скопје	
Извори на сајбер закани	270
1 7 1	
Селма Биберовиќ, Изет Хусеин, Универзитет "Евро-Балкан" – Скопје	
Етичко хакирање и зголемување на компјутерската	
безбедност	277
Зорица Каевиќ, ОУ "Ѓорѓија Пулевски", Скопје	
Д-р Ненад Крстевски, МЕПСО – Македонски електро преносен систем оператор	

Д-р Сашо Гелев, Универзитет "Гоце Делчев", Македонија – Штип,	
Дигитална форензија на мобилни телефони	284
м-р Марија Амповска, Универзитет "Гоце Делчев" Штип	
Правна и институционална рамка на нуклеарната енергија во Р.Македонија	297
Ass.Prof. Aleksandar Tudzarov "Goce Delcev" University – Shtip	
5G Mobile Networks: the User-side Approach	310
Ass.Prof. Aleksandar Tudzarov "Goce Delcev" University – Shtip,	
Next Generation Mobile Networks Architecture	322
Д-р Гордан Јанкуловски, Универзитет Евро-Балкан	
Влијанието на научно - технолошкиот развиток во областа на правото, економијата во Република Македонија од областа на електронско банкарство	328
Д-р Гордан Јанкуловски, Универзитет Евро-Балкан	
Влијанието на научно - технолошкиот развиток во областа на правото, економијата во Република Македонија од областа на е - бизнис	336
M-р Маја Кукушева Панева, М-р Билјана Читкушева Димитровска, Томче Велков, Проф. Д-р Влатко Чингоски, Електротехнички Факултет- Радовиш Универзитет Гоце Делчев- Штип, Р. Македонија	
FEMM како Едукативна Алатка за Решавање на Проблеми од Електромагнетизам.	344
Стоимен Стоилов, Горан Боримечковски, Николче Петковски, Универзитет "Евро- Балкан" – Скопје	
Значење на компјутерската форензија при собирање на дигитални докази и справување со сајбер криминалот	351
Marie Vanna Va	
Мимоза Клековска, Универзитет "Евро-Балкан" – Скопје Цвета Мартиновска, Факултет за информатика – Штип	
Одредување на личниот идентитет врз основа на ракописот како биометриска идентификација	359

Д-р Ненад Крствески, МЕПСО Зорица Кавеих, Универзитет "Евро-Балкан" - Скопје д-р Фердинанд Оџаков Министерство за одбрана Методи на идентификација на маскирани непознати сторители на казниви дејства		
Зорица Каевиќ, Универзитет "Евро-Балкан" - Скопје д-р Фердинанд Одаков Министерство за одбрана Методи на идентификација на маскирани непознати сторители на казниви дејства	T - II \ V \ \ \ \ \ \ \ \ \ \ \ \ \	
д.р. фердинанд Одихов Министерство за одбрана Методи на идентификација на маскирани непознати сторители на казниви дејства		
Методи на идентификација на маскирани непознати сторители на казниви дејства		
м-р Марціа Амповска, м-р Димитар Апасиев Универзитет "Гоце Делчев" Штип, Правен Факултет Кочани Еволуција на ноксалната одговорност од римското право во одговорност за друг во современото македонско право		
Универзитет "Гоце Делчев" Штип, Правен Факултет Кочани Еволуција на ноксалната одговорност од римското право во одговорност за друг во современото македонско право		367
Универзитет "Гоце Делчев" Штип, Правен Факултет Кочани Еволуција на ноксалната одговорност од римското право во одговорност за друг во современото македонско право		
Еволуција на ноксалната одговорност од римското право во одговорност за друг во современото македонско право	м-р Марија Амповска, м-р Димитар Апасиев	
одговорност за друг во современото македонско право	Универзитет "Гоце Делчев" Штип, Правен Факултет Кочани	
Влатко Чингоски, Електротехнички факултет, Универзитет Гоце Делчев-Штип, Енергетски Пасивни Објекти за Домување		378
Влатко Чингоски, Електротехнички факултет, Универзитет Гоце Делчев-Штип, Енергетски Пасивни Објекти за Домување		
Енергетски Пасивни Објекти за Домување		
до-р Зоран Димитровски, Универзитет "Гоце Делчев"- Штит Технички решенија за зголемување на безбедноста и сигурноста при експлоатација на тракторите во јавниот сообраќај	Влатко Чингоски, Електротехнички Факултет, Универзитет Гоце Делчев- Штип,	
Технички решенија за зголемување на безбедноста и сигурноста при експлоатација на тракторите во јавниот сообраќај	Енергетски Пасивни Објекти за Домување	389
Технички решенија за зголемување на безбедноста и сигурноста при експлоатација на тракторите во јавниот сообраќај		
	д-р Зоран Димитровски, Универзитет "Гоце Делчев"- Штип	
д-р Зоран Димитровски, Универзитет "Гоце Делчев" - Штит Трагични последици при сообраќајни несреќи со трактори во Р. Македонија		397
Трагични последици при сообраќајни несреќи со трактори во Р.Македонија		
Р. Македонија	д-р Зоран Димитровски, Универзитет "Гоце Делчев"- Штип	
о-р Сашо Гелев, Универзитет "Гоце Делчев" – Штип Електротехнички факултет - Радовии Мобилна автентификација на корисници со модерни криптографски методи		405
о-р Сашо Гелев, Универзитет "Гоце Делчев" – Штип Електротехнички факултет - Радовии Мобилна автентификација на корисници со модерни криптографски методи	,	
о-р Сашо Гелев, Универзитет "Гоце Делчев" – Штип Електротехнички факултет - Радовии Мобилна автентификација на корисници со модерни криптографски методи	у-п Александап Сохоловски Неотел	
методи	ò-р Сашо Гелев, Универзитет "Гоце Делчев" – Штип Електротехнички факултет -	
Научно — технолошкиот развој како компонента од Европскиот буџет и значењето на истиот за Република Македонија како земја со статус кандидат за членство во Европската унија		413
Научно — технолошкиот развој како компонента од Европскиот буџет и значењето на истиот за Република Македонија како земја со статус кандидат за членство во Европската унија		
буџет и значењето на истиот за Република Македонија како земја со статус кандидат за членство во Европската унија	д-р Ана Дамјановска	
статус кандидат за членство во Европската унија	Научно – технолошкиот развој како компонента од Европскиот	
д-р Методија Дојчиновски, Воена академија "Генерал Михаило Апостолски" Скопје, Република Македонија	буџет и значењето на истиот за Република Македонија како земја со	
Скопје, Република Македонија	статус кандидат за членство во Европската унија	423
Скопје, Република Македонија		
м-р Ивица Даневски, Министерство за одбрана на Република Македонија		
	м-р Ивица Даневски, Министерство за одбрана на Република Македонија	

Регионализам и социјален идентитет во контекст на националната	
безбедност	430
Ивана Гелева, Република Македонија	
Д-р Ристо "Христов, Универзитет "Евро-Балкан" - Скопје	
Дизајн и 3D печатење.	441
д-р Костадин Дуковски	
Форензика во сметководство	450
And described Terror Management From Former's Charles	
д-р Александар Даштевски, Универзитет "Евро- Балкан" – Скопје	
Традицијата обичанте и менталитетот како основ за дискриминација во дел од земјите во југоисточна европа	457
м-р Силвана Жежова, д-р Ацо Јаневски, д-р Киро Мојсов, д-р Дарко Андроников,	
Универзитет "Гоце Делчев", Штип, Технолошко-технички факултет	
Мода и брендирање на текстилните производи	465
Филип Пејоски, Бујар Хусеини, Универзитет "ЕВРО-БАЛКАН"	
д-р Сашо Гелев, Универзитет Гоце Делчев -Штип	
Можности и предизвици од влијанието на Cloud Computing врз Дигиталната Форензика	475
*	
Ана Кироска, Владимир Ончески, Универзитет "Евро-Балкан" – Скопје	
Идентификација преку физиолошки биометриски карактеристики	484
Aleksandar Grizhev, PhD, Ministry of defense, Republic of Macedonia	
The Religious Fundamentalism and the Role of the Internet	495
м-р Марјана Хрисафов , м-р Игор Панев, Универзитет "Евро-Балкан" - Скопје	
Е-владеење-предизвик на модерните демократии	502
Ѓорѓи Лазаревски, Елена Лазарова, Универзитет "Евро-Балкан" - Скопје	
Користење GPRS технологија во спречување злоупотреба на фискалните уреди	510
T	

Ѓорѓи Лазаревски, Елена Лазарова, Универзитет "Евро-Балкан" - Скопје	
Банкарски аспекти во борбата против злоупотреба на платежни картички во Република Македонија	519
д-р Лидија Раичевиќ Вучкова, Универзитет "Евро Балкан" - Скопје	
Јавниот обвинител во кривично-правниот систем	527
Д-р Павлина Стојанова, Универзитет "Евро Балкан" - Скопје	
Д-р Ленче Петреска, Република Македонија	
Д-р Сашо Гелев, Универзитет "Гоце Делчев" - Штип	
Влијание на информационите технологии врз подобрување на	
конкурентноста на претпријатијата	537
Д-р Ленче Петреска, Република Македонија	
Д-р Павлина Стојанова, Универзитет "Евро Балкан" - Скопје	
Д-р Сашо Гелев, Универзитет "Гоце Делчев" - Штип	
Развојот на социјалните медиуми и нивното влијание врз е-	
бизнисот	547
Драган Караџовски, Европски Универзитет Република Македонија, Скопје	
Лорита Оџакова, Универзитет ЕВРО-БАЛКАН, Скопје	
Дигитален потпис	555
Miroslava Kortenska, Ph.D.	
South-Western University "Neofit Rilski", Blagoevgrad	
Bulgarian Poet Peyo K. Yavorov (1878-1914) - Broadening his Cultural	
and Historical Legacy	565
Валентина Гоцевска	
Неолибералниот концепт во време на информациската револуција во	
Република Македонија после осамостојувањето	568

PhD, Borka Tushevska

Faculty of law, University Goce Delcev – Stip,

Republic of Macedonia

Email: borka.tusevska@ugd.edu.mk

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF SEADOCS AND BOLERO SYSTEMS IN ELECTRONIC TRANSFER OF BILL OF LADING

The end of the experiment, the beginning of the future?!

Abstract

In the era of electronic revolution, the tendency of full implementation of electronic communication in the field of shipping and transport sector (logistic sector), is a fact that not surprise us at all. Process of replacing hard copy communication with electronic shipping communication has undergone a great expansion. The use of EDI systems¹ in all industrial branches, including transport and shipping industry, create great innovations, and are treated as a major benefit for the international mass and fast transfer of goods.

Digitalization in the field of trade, transport and logistic operator's contributes to reducing paper costs, reducing timeline for transport route, and simplification of analysis and storage of transport and trade documents. Despite these efficiencies and convenience, until recently, electronic documentation in the field of transport was not covered by an international convention. Today, this subject has been covered by many international regulations, but business practice still shows doubt regarding the reliability of electronic transfer of property of the goods. This is especially case when it comes to the negotiable bill of lading as a document of title in the sea transport. Based on the concept of transfer bill of lading, three systems are created and: SeaDocs Registry Limited (SeaDocs), Bolero -Bill of Lading Electronic Registry Organisation, Global trade system TM.

The purpose of this article is to analyze and elaborate each of these systems individually, and to identify their strengths and weaknesses. Throught study of these systems, the author's goal is to prove the justification of bill of lading as electronic transport document in which property rights on the goods are incorporate. More accurately, is there a place for full implementation of electronic bill of lading in the area of maritime transport (hereafter E/B/L). What is the degree of the risk from using

¹ Definitions of EDI, abbreviation for Electronic Data Interchange, exist in great variety. The UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce defines it as: "the electronic transfer from computer to computer of information using an agreed standard to structure the information." The Simplification of International Trade Procedure Board (SITPRO) defines EDI to be "the replacement of the paper documents relative to an administrative, commercial, transport or other business transaction, by an electronic message structured to an agreed standard and passed from one computer to another without manual intervention."

E/B/L whit respect to ownership of the goods?! Finally, which of the existing systems of electronic transport can be trusted the most?!

Key words: bill of lading, letter of credit, transport, freight forwarding, shipping.

1. Advantages and disadvantages of EDI (electronic data interchange) system

Electronic data interchange (hereafter: EDI system) is computer data interchange. This model of communication is booming between business partners which trade (B2B). ² EDI system in business sector is aimed at providing a compatible system of communication between: *exporters, importers, freight forwarders, logistic operators and other participants in the transport process*. In this context, Ying u Dayong (2005),³ emphasize that implementation of e-business creates possibility for CFS (*strategic knowledge-based planning system for freight forwarding industry*) partners to collaborate on more attractive way of doing business, increasing the speed of doing business transactions in four segments: *transfer of goods, informations, finances and trade*. The bottom line is creating *collaborative logistics network* (*system of using internet connection that allows shippers, freight forwarders and carriers to coordinate services electronically CFS*), which enable the concept of just in time delivery in the area of transport and shipping industry.

Last few decades EDI is becoming a logical phenomenon in all segments of the transport operations. IT technology is an inevitable part of the many international and domestic legal framework that arrange the relationship between the principal⁴ and carriers by using electronic means of doing business. Hence, when validity of the statement (*contract statement*) depends on written form of contract, the condition is accomplished if the statement is given in electronic form. ⁵ On International level, *Model Law on Legal Aspects of Electronic Data Interchange and Means of Communication* is applicable on all form of data interchange including transfer of bill of lading, by "data message" (United Nation Commission on International Trade Law (UNCITRAL).

Further, the most applicable is CMI Rules for Electronic Bills of Lading 1990, Project Bolero (Bills of Lading for Europe), Carriage of Goods by Sea Act (1992), The Utah Digital Signature Act

²Ferguson D M., Hill N.C., Hansen J.V., "Electronic data interchange: foundations and survey evidence on current use," *Journal of Information systems, Vol. 4*, 1999, pp. 81-91.

³Chow H.K.H., Choy K.L., Lee W.B., A strategic knowledge-based planning system for freight forwarding industry, Expert Systems with applications 33 (2007), p. 937.

⁴ Principal in obligations represent one of the party in order contract. By one order contract, the party accepting the order shall undertake the obligations to the orderer to carry out specific transactions to his account (LOO, art. 805/1).

⁵Referring to this issue (using electronic data interchange in implementation of customers acts), Norwegian Legal system in 1988 implemented EDI concept in order to simplify the work of freight forwarders and transporters. Norwegians also implemented TVINN system which effectiveness is shown in reduction of business cost and timeline for customs procedures. See more about this in: Hellberg R., Sannes R., Customs clearance and electronic data interchange – A study of Norwegian freight forwarders using EDI, *International Journal of Production Economics, Volume 24, Issues 1-2, November* (1991), p. 100.

⁶, Data message" represents information acquired, storage and transmits by electronics, optical and similar means, but not limited to EDI network mail, telegraph, telex etc.

(1995), The Australian Sea-Carriage Dicuments Bill (1996). Using the EDI system in transport and shipping industry creates many innovations. Hence, the question of benefits is imposed taking into account EDI system in transport. Analogous with the question of benefits, the question of borders in implementations are becoming part of this issue.

The implementation of EDI system in freight forwarding and transport industry is perceived on a different ways. Some of the authors are on the opinion that EDI system is a necessary part of shipping, and its *conditio sine quo non* for business survival. Others established the concept of "no choice," which means that implementation of EDI system provide the response on the question: which of the freight forwarders will survive?! Third category of legal advisors emphasize that the benefit of EDI system depends of requirements of the clients in shipping industry. 11

It seems that the last ascertainment is the most logical conclusion. Empirical research that we made for the need of this issue, present a different data for EDI and its role in shipping industry. The results of *Crum and Allen study*, showed that $(1991)^{12}$ the base of integrating EDI system in shipping industry is in the sentence: "*meet shipper requirement and improve customer service*". On the other hand, exploration in this issue showed that shippers don't do any type of pressure for implementation of EDI system. All they want is refer to quality and fast services that generally is based on data interchange system. Implementation of EDI system is closely related with the measures of companies in any phase of transport route. In fact, the benefits of EDI system are effective if companies implemented it in all phases of supply change system.

Conducted research also showed that implementation of EDI system exposes the company on large costs. In this context, the research of Johnson (1992)¹³ shows that freight forwarders implemented EDI system because of the competitions advantages regarding the speed of transmission of informations, reductions of costs for gating informations. On the other hand, in his research Johnson emphasize certain limits in direction that requirement of shippers for EDI communication is not on a high level, or that the ascent is on the *hard copy* documentation. This results from the lack of confidention in electronic communication and uniformed standards for use of EDI system.

⁷Види повеќе: Livermore J., Euarjai A.K., Electronic Bills of Lading: A Progress Report, *Journal of Maritime Law and Commerce, Vol. 28, No. 1, January*, 1997, p. 55-59.

⁸For analysis and elaboration of this issue we will use a few American cases conducted on the freight forwarders and transporters and their clients.

⁹Lambert [1998] Bo Murphy P.R., Daley J.M., EDI benefits and barriers, Comparing International freight forwarders and their customers, *International Journal of Phisical Distribution & Logistics Management*, Vol.29, No. 3, 1999, pp. 207-216. ¹⁰Ozsomer A., Mitri M., Cavusgil S.T., Selecting International freight forwarders: an expert system application, *International Journal of Physical Distribution and Logistics Management*, Vol.23 No. 3, pp.26-36, available from: http://www.emeraldinsight.com/search.htm?st1=Selecting+International+freight+forwarders%3A+an+expert+system+applic

ation&ct=all, [accessed 01 November 2010].

11 Murphy P.R., Daley J.M., op. cit., pp. 207-216.

¹²Crum M.R., Allen B J., The changing nature of the motor carrier-shipper relationship: implication for the trucking industry, *Transportation Journal*, *Vol.* 21, *No.* 2, pp. 41-55, available from: http://www.emeraldinsight.com/search.htm?st1=Crum+M.R+and+Allen&ct=all, [accessed 01 Octomber 2010].

¹³Johnson D.A., Allen B J., Crum M.r., The state of EDI usage in the motor carrier industry, *Journal of business logistics*, *Vol.* 13 No. 2, 1992, pp. 43-68, available from: http://www.emeraldinsight.com/search.htm?st1=The+state+of+EDI+usage+in+the+motor+carrier+industry&ct=all, [accessed 01 November 2010].

Reffering to this issue, research in the field of *just in time delivery* was made by Banerjee S., and Golhar D.Y (1991).¹⁴ In this context is the resonation that: JFT companies have bigger benefitions comperated with companies that don't have just in time delivery system. The benefitions refers to bigger control of the data and reduction of office mistake on the base of EDI system. On the base of the mentioned conclusions from the research, it is very clear which are the benefits and bounders of EDI system.

Finally, nevertheless of the fact that this research is done on the beginning of nineteen, practice still present that lack of implementation of EDI is based on the lack of confidention in it. Newest research shows ¹⁵ increasing usage of electronic interchange with one obstacle that refer to electronic bill of lading in sea transport. In this filed important efforts are made referring the issue of bill of lading. The biggest dilemma refer to the negotiability of the transmission of bill of lading. This is case because of the character of the bill of lading as a document of title. The whole implementation of EDI system is conditioned by many factors. First of all is the requirement of the clients. In this direction one of the manager of *Customs and Facilitation Institute of the International Federation of Freight Forwarders Associations (FIATA)* Sandro Consoli empfasize: ¹⁶ The most important question is: will the shippers accept the digitalization of shipping documentation. If the client want a piece of paper, we'll gave him, against we'll lose it. Finally, confidention and protection of cargo interests is essential for development of EDI system.

Nevertheless, our opinion is that arrangement of electronic bill of lading in legal frame, contribute to improvement of confidention of the clients, which means that the unsuccessfulness is not due to the practice only. This is very reasonable, because any new concept born in practice, must be support from legislation. This is how the concept works as useful instrument for clients.

2. Dematerialization of shipping documentation

World business community attempts to dematerialize shipping documentation for a couple of decades. This is very logical and opportunistic act, if we take into account the benefices that generate from EDI system in international trade. Hence, the speed of issuing bill of lading, *transmission and full procesualization of shipping documents*. More accurately, the process of digitalization in the field

¹⁴Banerjee S., Golhar DY., EDI implementation: a comparative study of JIT and non JIT manufacturing firms, *International Journal of physical distribution and logistic Management, vol, 23, No. 7*, 1993, pp. 22-31, available from: http://www.emeraldinsight.com/search.htm?st1=banerjee%20S.,%20Golhar%20D.Y%20EDI%20Implementation%20&ct=a ll&, [accessed 31 Octomber 2010].

¹⁵Lee S M., Lim S B., Soriano D R., Suppliers' Participation in a Single Buyer Electronic Market, *Group Decision and Negotiation*, *Volume 18*, *Number 5*, 2009, pp. 449-465, available from: http://springerlink.metapress.com/content/g3665q3374507126/fulltext.pdf, [accessed 01 November 2010].

¹⁶[Freudmann A] Bo Dubovec M., The Problems and possibilities for using electronic bills of lading as Colletaral, Arizona Journal of International & Comparative Law Vol. 23, No. 2 2006, p. 438-466.

of trade and transport is reflected in reduction of paper costs, time consuming and protection of the documents.¹⁷

Using the e-communication create unsolved issues for E/B/L.¹⁸ This's a case because of the specific characteristic referring to negotiability, transmissions and representation of the goods. In all other fields of transport, electronic communication, *charterer documents*, *non charterer documents* (*booking note, booking confirmation slip*), *transport documents* (*mate's receipt, sea way bill*) are part of any transactions.

Implementation of EDI system is fully recognize in transport sector, except in the field of *maritime bill of lading*. As a document of title, bill of lading require presentation of original example of the bill of lading. This is specially fact because copying of bill of lading is easily, and this transport document create uncertainty, and the companies don't act in massive use. There are many systems that present attempt for fully implementation of Edi. Any of this systems is presented as the best, but also many critics are addressed of any of them: Bolero Electronic Trade System, Seadocs ETS, and Trade Card ETS. Generally, the biggest critics are addressed on the instability of during the realization of transactions. In correlation with CMI Rules for Electronic Bills of Lading, 1990,¹⁹ critics are addressed on the liability of transporter, freight forwarders and status of EBLs.

Electronic bill of lading is regulated with *CMI Rules for Electronic Bills of Lading*, 1990. ²⁰ Namely, computerization of securities generate a real "technological revolution" in the field of business practice and emission of securities. ²¹ The question of using electronic bill of lading is a result of expansion of electronic data change in the air of transport. In modern conditions of transport sector, transport document contains more documents with many data that complicated defining of the content and create great judicial procedures, or abuse. Because of this risk, in legal literature, many authors are sceptic about application of B/L in electronic form.

Legal literature dispose with many theoretical standpoints?! Finally, after several years of discussion using Electronic bill of lading in sea transport is regulated in CMR Convention under European Commission of OON for Europe.

Bill of lading has a basic role in transport sector and it has three established roles in theory and practice:

- receipt for the goods shipped or received for shipment
- evidence of the contract of carriage, but not of the contract itself

¹⁷Laryea's research shows that on world level, the costs for paper used in international trade is 7 % of 6 trillion dollars in whole world trade, or, \$420 bilion a year.. See: Laryea E.T., Paperless Shipping Documents: An Australian perspective, 25 *Tul. Mar. L.J.* 2001, p. 255-298.

¹⁸In this context, see: http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/law/elj/jilt/1998 2/livermore/#a3.5, [accessed 31 Octomber 2010]. In this context, see: Dube J., Canadian Perspectives on the Impact of the CMI Rules for Electronic Bills of Lading on the Liability of the Carrier Towards the Endorsee, 26 Transp. L.J. 107 (1998-1999), p. 107-116, available from: https://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/tportl26&div=10&id=&page=hein.journals/tportl26&div=10&id=&page=hein.journals/tportl26&div=10&id=&page=hein.journals/tportl26&div=10&id=&page=hein.journals/tportl26&div=10&id=&page=hein.journals/tportl26&div=10&id=&page=hein.journals/tportl26&div=10&id=&page=hein.journals/tportl26&div=10&id=&page=hein.journals/tportl26&div=10&id=&page=

²⁰Види: http://www.colaw.cn/findlaw/marine/ebl.htm, [accessed 11 June 2010];

²¹ Vasilevic, M., op. cit., p. 357.

• a document of title so that the right of possession of the goods can be transferred by transfer of the bill of lading.

The third function was first recognised by the courts in Lickbarrow v. Mason11 and it means that by transferring the paper bill of lading the right of possession of the goods represented by it is transferred. This "transferability", respective to the degree of transferability of the bill of lading, depends on the form the bill of lading is issued in. It might be issued "to order" of the shipper or in blank, then it is transferable by endorsement or by naming a consignee. The other possibility is to issue the bill of lading with a named consignee without any option "to order", then the bill of lading is non-negotiable or "straight" and as a consequence it lacks the transferable function.

The bill of lading in its function as a receipt for the goods shipped or received for shipment is under the Hague-Visby rules6 prima facie evidence as to the quantity, the condition and, possibly to the quality of the goods.

The system of the paper bill of lading requires that the goods are delivered at the port of destination only against the presentation of the document, or to be more exact one of it's usually issued three originals. The purposes of this system are on the one hand to protect the holder of the bill of lading from misdelivery, and on the other to give the carrier certainty about the person being entitled to claim the goods, especially after the bill of lading has been negotiated once or more often.²²

3. Advantages and disadvantages of SeaDocs, Bolero, Global Trade system u TradeCard

Exploration of four mentioned systems of transfer of bill of lading is a classic example of the fact how easy is to show that any established system may not experience the light of the day, exactly because of the rejection of the trade community. Any of this system is relies on a different basis. Versus Bolero and SEADOCS which are based on the use of negotiable bill of lading, Global trade system and TradeCard are using non-negotiable confirmation for receipt.

Bolero and SEADCOs system which are based on transmission of negotiable bill of lading, and existence of confidention²³ do not exist. More accurately, Bolero системот get its support only by the member of the association, but not from the whole business community – lack of support from business sector. These systems are not uniform regarding documents that should be sign. This is against acceptance of the system, because the requirements of the business are uniform and standardization. Further, distinction also exits regarding the fact the Bolero system doesn't protect finance, otherwise stated, it is unacceptable for the banking sector. Against this background, Banks fully support TradeCard and GlobalTrade. On the other hand, TradeCard and GlobalTrade operates

²² See for this number for example the homepage of the ttclub at http://www.ttclub.com and the report of Beatrice and Robin Arnfield, Opportunities and Challenges for Banks in Business-to-business E-commerce, p.2, citing an UN study, the report is available at http://www.bolero.net/overview/what_say/articlep2.php3.

²³Chandler G F., The Electronic Transmission bills of Lading, *Journal of maritime Law and Commerce, Vol, 20, No 4*, 1989, pp. 571-580.

as a trade department of the bank, using automatic examination of the documents (*replacement of the automatic with manual calculation*) regarding the documents that electronic letter of credit is require.

In correlation whit this, UCP are supplemented in part that document present any hard copy and electronic document, which mean that this two document have equal legal regime. In this direction, electronic paper/bill of lading presented at the bank are perceived as original documents. Namely, there is no legal and technical barriers to electronic communication regarding the issuance of letter of credit. In private sector, banks that have established certain canals in electronic communication practices to issue e/b/l. In this context, one of the most important question is: what is the scope in which banks realize electronic communication. Namely this is banks practice when we discuss documents with status of documents of title. These documents are exposed on great danger of being abuse. TradeCard is this segment has a great respect.²⁴ But, nevertheless of other advantages and disadvantages, practices is not yet in the position to fully realize implementation of e/b/l.

Finally, none of these system did not solve the question about transmission of transport documents of title. Despite this, it seem to us that using the E/B/L do not pose a risk that is much greater than the risk from paper B/L. So, we fully support implementation of E/B/L.²⁵ Even, we agree with the fact that perfect system is not established yet. Any of presented are with certain advantages and disadvantages.

Seadocs

The central element of SeaDocs was the Chase Manhattan Bank acting as the central registry and as agent for all parties involved. All of the activities between principal and carrier are conducted by Chase Manhattan Bank. SeaDocs worked on the way that:²⁶ The carrier issued to the shipper a paper bill of lading, which was at once deposited with the bank. In exchange for the paper bill of lading the shipper received a code, similar to a commonly known personal identification number (PIN); When negotiating the deposited bill the shipper (= seller) had to notify SeaDocs of the endorsee's (buyer's) name. The shipper would also provide the buyer with a portion of the code originally issued to him. Both parties then had to notify the registry of the purchase.

The SeaDocs registry then first tested the message received from the seller before entering into any communication with the endorsee (=buyer). After the shipper's message passed the test SeaDocs tested the message received from the endorsee (= buyer) and accepted it if it contained the portion of the shipper's (=seller's) test key. By these checks it was ensured that the correct messages had been received. When compliance with the checks was confirmed the name of the new owner of the bill was recorded in the electronic registry as well as entered on the paper bill of lading deposited with the bank.

²⁵ See more about this, Tusevska B., Freight forwarders in international and domestic goods, Skopje, 2009, p. 242.

²⁴Dubovec M., op. cit., p. 458.

²⁶ See more about this in: Chandler, JMLC 1989, p. 574, fn. 7.

When the goods arrived at the port of discharge SeaDocs would have already transmitted an identifying code number to the carrier as well as a similar code to the endorsee or owner of the goods currently recorded in the registry and on the paper bill of lading.

Using the identifying code number the last recorded endorsee could claim delivery of the goods from the carrier who could check the authorization of the endorsee by comparing it with the code issued to him.

Bolero

Bolero is a project of the European Community in the early 1990's and is still current, now perhaps more than ever, as it has been commercially in force since September 27th 1999 more than one and half years. Since its first steps as an experiment it was of interest to various parties involved in the documentation of transport of goods by sea, and its development to commercial application was the reason to make Bolero the subject of this work.²⁷

What a message to be sent on the Bolero system 'looks' like, that means, of what components it consists, is described in the Rulebook Appendix. The message as a whole has a header, which contains mostly that information which is known from usual email headers as well, which is not surprising as the Bolero messages are a special form of email. Accordingly the route of the message is shown (To and From which address it has been sent), its content type and subject.

The body of the message consists of parts into which it is divided according to the MIME – Standard. Each part in turn contains a general header determining the content and type of that message part to pass it through email-channels. Each part of a message also has a Bolero Header containing data specific to the Bolero system and necessary to process it through the Bolero System. The data is tagged in accordance with the Extensible Markup Language (XML). Then the message itself, consisting of one or more documents, for example the digital signature, follows.

Each document/part of the message is introduced by a message part header. Documents might also be attached, which would be the case when a BBL Text / instruction concerning it is sent to the title registry. The form of these documents is also prescribed by the MIME standards. The last part of a Bolero message indicates the end of that message and consists of a line with a single dot.

-

²⁷ Hare, J.E., New attempts at electronic documentation in transport, University of Cape Town, 2009. p. 15.

CONCLUSION:

Despite all the critics addressed to all these system of transfer of bill of lading, we cannot deny that electronic transmission of bill of lading has a great meaning in international transport. It is an inevitable stage in the transfer of goods so the question is which of the system is the surest, or which is the right concept of transfer established in a new system of transfer.

Bolero Electronic Trade System, Seadocs ETS, Trade Card ETS operate on their own way and realize all the legal quality of the bill of lading. The more important question about implementation of bill of lading is: do the government accept the electronic bill of lading, or do they have a legal frame that regulate electronic transfer of B/L in the sea and other types of transport. In this direction, Australia in Sea Carriage Documents Act 1996, Australian COSGA 1991 and Electronic Transactions Act 1999. Australian legal system prescribe legal effects of the shipping documentation.

It seem to us that all of the government should support this concept in legal sense and practices will decide which system is the best. Anyway, intervention in any domestic legislation become inevitable because of the International community and Rotterdam Rules. These rules are incorporated by reference into these contracts covered by BBL's in order to replicate the same legal system, which is applicable on paper bills of lading. Clause 3.2.(4) of the Rulebook reads: "International Conventions.

A contract of carriage in respect of which the Carrier has created a Bolero Bill of Lading shall be subject to any international convention, or national law giving effect to such international convention, which would have been compulsory applicable if a paper bill of lading in the same terms had been issued in respect of that contract. Such international convention or national law shall be deemed incorporated into the Bolero Bill of Lading. In the event of a conflict between the provisions of any international convention and the other provisions of the contract of carriage as contained in the BBL Text, the provisions of that national law or that international convention shall prevail."

Finally, we leave space for engineers to offer a system which contains lack of disadvantages regarding the transfer of E/B/L.

REFERENCES:

- 1. Hare, J.E., New attempts at electronic documentation in transport, University of Cape Town, 2010:
- 2. Vasilevic, M., Trade law, Beograd, Faculty of law, 2012;
- 3. Chandler G F., The Electronic Transmission bills of Lading, Journal of maritime Law and Commerce, Vol, 20, No 4, 1989;
- 4. Dube J., Canadian Perspectives on the Impact of the CMI Rules for Electronic Bills of Lading on the Liability of the Carrier towards the Endorsee, 26 Transp. L.J. 107 (1998-1999);
- 5. Dubovec M., The Problems and possibilities for using electronic bills of lading as Colletaral, Arizona Journal of International & Comparative Law Vol. 23, No. 2 2013;
- 6. Ferguson D M., Hill N.C., Hansen J.V., "Electronic data interchange: foundations and survey evidence on current use," Journal of Information systems, Vol. 4, 2014;
- 7. Chow H.K.H., Choy K.L., Lee W.B., A strategic knowledge-based planning system for freight forwarding industry, Expert Systems with applications 33, 2011.